

ВІДГУК
офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Атаманчука Юрія Миколайовича
на дисертацію Кірдана Олександра Петровича
«Теорія і практика професійної підготовки майбутніх економістів у
системі неперервної освіти»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дисертації узгоджується із провідними цілями та пріоритетними напрямками розвитку вищої освіти, у тому числі економічної яка визначена Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. У Стратегії проблема невідповідності змісту та якості вищої освіти актуальним потребам суспільства та національної економіки охоплює такі складники: «розрив між системою вищої освіти та ринком праці, невідповідність змісту освіти вимогам роботодавців, недостатня участь зацікавлених сторін у створенні та удосконаленні переліку компетентностей, освітніх програм, недостатня забезпеченість базами для виробничої практик и студентів тощо». Принагідно зазначимо, що у дисертаційній роботі О. П. Кірдана запропоновано вирішення вказаних вище проблем у контексті професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти.

Підвищена увага суспільства до проблеми професійної підготовки майбутніх економістів зумовлена соціальною значущістю їх діяльності. Як справедливо наголошує дисертант, успіх реалізації сучасних економічних реформ у т.ч. в Україні, залежить від ґрунтовної професійної підготовки майбутніх економістів.

Зважаючи на викладене вище, тема дослідження, здійсненого Кірданом Олександром Петровичем, безсумнівно, є надзвичайно актуальною, своєчасною та соціально значущою.

Наукова новизна одержаних результатів сформульована коректно і полягає в тому, що вперше: обґрунтовано концепцію професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти; теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічну систему

професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти у сукупності змістового, технологічного та організаційного компонентів та організаційно-педагогічного супроводу її реалізації; розроблено та апробовано модель професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти; виокремлено основні періоди генези професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти та схарактеризовано їх тенденції; запропоновано авторську інтерпретацію понять «професійна підготовка майбутніх економістів у системі неперервної освіти» та «готовність майбутніх економістів до професійної діяльності у системі неперервної освіти»; уточнено сутність ключових понять дослідження («неперервна освіта», «професійна підготовка», «майбутні економісти», «система неперервної освіти», «роботодавці-стейкхолдери», «професійні компетентності», «професійна підготовка майбутніх економістів»); критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інформаційний, операційно-діяльнісний, особистісно-рефлексійний), їхні показники та рівні готовності майбутніх економістів до професійної діяльності у системі неперервної освіти (високий, достатній, початковий); удосконалено зміст навчальних дисциплін, форми, методи, засоби та технології професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти; подальшого розвитку набули методологічні підходи і принципи професійної підготовки майбутніх економістів; аналіз соціального замовлення на підготовку майбутніх економістів; характеристика вітчизняного і зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх економістів у закладах вищої освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положення, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується застосуванням у процесі її виконання методології, адекватної меті та завданням, специфіці об'єкта і предмета, застосуванням сукупності взаємопов'язаних методів дослідження.

Подана до захисту робота є системною і цілісною, що засвідчує її науковий апарат, складники якого (тема, мета, об'єкт і предмет) корелюють

між собою та віддзеркалюють логіку дослідницького пошуку, відображають шляхи розв'язання визначеної проблеми. Науковий апарат, як засвідчує аналіз дисертації, визначено коректно, відповідає встановленим вимогам і є достатнім для розв'язання окреслених у роботі завдань.

Слід відмітити обґрунтованість, логічність і чітку структуру дисертації, всі складники якої спрямовані на досягнення поставленої мети. Робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та 14 додатків на 132 сторінках. Загальний обсяг роботи – 655 сторінок, із них – 408 сторінок основного тексту. Робота містить 45 таблиць та 6 рисунків. Обсяг основного тексту дисертації відповідає чинним вимогам. План роботи вирізняється чіткістю і логічністю, що дозволило цілісно та системно розкрити досліджувану проблему.

Дисертантом обґрунтовано методологічні основи дослідження на загальнофілософському, загальнонауковому та конкретно-науковому рівнях з урахуванням системного, діяльнісного, компетентнісного, особистісно орієнтованого, аксіологічного, акмеологічного, історико-хронологічного, когнітивно-інформаційного та синергетичного підходів та принципів, що їх конкретизують.

Сформована автором джерельна база характеризується різноманітністю та повнотою – 833 найменування, із яких 46 – іноземною мовою, що слугує безперечним доказом ґрунтовності та значущості представленої роботи. Позитивно оцінюємо представлення у списку використаних джерел різноманітних документів (нормативно-правових актів, стандартів вищої освіти, монографічних праць, енциклопедичних видань, словників, матеріалів архівних установ тощо), що свідчить про наукове сумління дисертанта і підтверджує вірогідність результатів дослідження.

Загальні висновки відповідають завданням дослідження та впливають із загального змісту дисертації.

Про ґрунтовність дисертації та достовірність результатів дослідження також свідчить значний об'єм вибірки учасників. На різних етапах протягом 2016–2020 рр. у дослідженні взяли участь 1832 особи, з яких: 922 особи на пілотажному етапі (263 науково-педагогічні працівники та 659 здобувачів вищої освіти) та 910 осіб – на експериментальному етапі (контрольна група – 256 осіб, експериментальна 1 (здобувачі вищої освіти першого – бакалаврського – рівня) – 305 осіб; експериментальна 2 (здобувачі вищої освіти другого – магістерського – рівня) – 278 осіб, 59 викладачів закладів вищої освіти та 12 представників підприємств роботодавців-стейкхолдерів.

Достовірність одержаних результатів дослідження, обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджено їх апробацією на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та семінарах.

Значуще, що результати дослідження впроваджено в освітній процес Гайворонського політехнічного коледжу, Київського університету ринкових відносин, Комунального навчального закладу Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів», Рівненського державного гуманітарного університету, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Уманського національного університету садівництва, Тернопільського національного економічного університету.

У вступі до дисертації обґрунтовано актуальність теми дослідження, її зв'язок із науковими програмами, планами, темами; визначено мету, сформульовано гіпотезу, завдання, об'єкт та предмет дослідження; обґрунтовано концептуальні, методологічні та теоретичні засади дослідження; окреслено методи дослідження.

Перший розділ роботи присвятив аналізу розробленості проблеми у сучасному науковому дискурсі; визначенню сутності та змістовій характеристиці ключових понять дослідження; окресленню методології

дослідження теорії і практики професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти.

Цінним, на нашу думку, є те, що автор ретельно проаналізував численні інтерпретаційні джерела й, використавши загальнонаукові методи аналізу, синтезу, узагальнення й наукової класифікації, виокремив умовні групи наукових праць й схарактеризував хронологічно-тематичний перелік робіт кожної групи.

Заслугує на увагу уточнення сутнісного змісту поняття «неперервна освіта» та його розгляд на глобальному, державному, галузевому та особистісному рівнях (с. 77 рукопису дисертації).

Варто погодитися із твердженням О.П. Кірдака, що «саме синергія вищої економічної освіти, науки та бізнесу є головним ресурсом суспільства знань» (с. 98).

У другому розділі роботи автором розкрито генезу феномену неперервної освіти та досліджено еволюцію професійної підготовки майбутніх економістів; проаналізовано соціальне замовлення на професійну підготовку майбутніх економістів у системі неперервної освіти; схарактеризовано законодавчо-нормативне забезпечення професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти та зарубіжний досвід із досліджуваної проблеми.

Позитивно, що дисертант виокремлює критерії періодизації розвитку професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти (с. 132–135) і на їх основі визначає основні періоди розвитку досліджуваного явища (с. 135–153).

На основі теоретичного аналізу соціального замовлення на професійну підготовку майбутніх економістів дисертант слушно зауважує, що «головним результатом професійної підготовки майбутніх економістів повинна стати особистість, мотивована до неперервної самоосвіти та професійного саморозвитку і здатна до ефективної самореалізації в змінюваному професійному середовищі» (с. 166).

Третій розділ дисертації вирізняють такі дослідницькі кроки: аналіз стану професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти; характеристика особливостей професійної підготовки майбутніх економістів на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у системі неперервної освіти; уточнення критеріїв, рівнів та показників готовності майбутніх економістів до професійної діяльності у системі неперервної освіти та діагностика рівня готовності майбутніх економістів до професійної діяльності у системі неперервної освіти.

Слушним, на нашу думку, є висновок дисертанта (за результатами пілотажного дослідження) щодо трансформації психології учасників освітнього процесу – усвідомлення ними та рефлексії як необхідності оновлення змісту, форм, методів удосконалення професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти, так і труднощів, що виникають на цьому шляху (с. 228 рукопису дисертації та с. 18–19 автореферату).

Схвалення заслуговує ретельний аналіз дисертантом стандартів вищої освіти з економічних спеціальностей першого та другого рівнів вищої освіти в аспекті наступності професійної підготовки майбутніх економістів.

Підтримуємо точку зору дисертанта щодо виокремлених переваг запровадження засад практико-орієнтованого навчання як виду партнерської взаємодії закладу вищої освіти та роботодавця-стейкхолдера для всіх груп стейкхолдерів (с. 250–252).

Заслуговує на увагу розроблена структура готовності майбутніх економістів до професійної діяльності, цілісність якої визначається взаємопов'язаними та взаємозалежними компонентами. Теоретичний аналіз та узагальнення результатів пілотажного дослідження дозволили дисертанту визначити мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інформаційний, операційно-діяльнісний, особистісно-рефлексійний критерії, їх показники та три рівні (високий, достатній, початковий) готовності майбутніх економістів до професійної діяльності у системі неперервної освіти.

Позитивно, що дисертант за результатами констатувального експерименту не лише зазначає про переважання початкового рівня готовності майбутніх економістів до професійної діяльності, а й указує на його недоліки та причини. Достовірність отриманих результатів перевірено методами математичної статистики, що зазначено на с. 294–298 дисертаційної роботи.

До безумовних переваг дисертаційної роботи Кірдана О.П. зараховуємо зміст четвертого розділу (с. 303–383), у якому розроблено та обґрунтовано концепцію, педагогічну систему, модель професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти, а також організаційно-педагогічний супровід («Програма цілеспрямованого формування готовності майбутніх економістів до професійної діяльності», алгоритм партнерської взаємодії майбутніх економістів, закладів вищої освіти та роботодавців-стейкхолдерів; методична підготовка викладачів до цілеспрямованого формування готовності майбутніх економістів до професійної діяльності у системі неперервної освіти) та дидактичне забезпечення педагогічної системи професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти.

У п'ятому розділі описано програму експериментальної роботи; викладено результати упровадження дидактичного забезпечення професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти, здійснено кількісний і якісний аналіз ефективності педагогічної системи професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти. Зміст розділу підтверджує загальну та часткові гіпотези, які відображають сутність авторського підходу до модернізації професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти.

Основні наукові положення та результати дослідження опубліковано у 53 наукових працях (3 – у співавторстві), серед яких: 1 одноосібна монографія, 25 статей, що відображають основні наукові результати дослідження у фахових виданнях з педагогічних наук (з них 7 – у зарубіжних

періодичних виданнях); 18 – апробаційного характеру; 9 – додатково відображають наукові результати дисертації. Публікації повною мірою відображають основні положення та висновки дисертації.

Дисертаційна робота відповідає паспорту спеціальності, за якою вона подана до захисту. Зміст автореферату повністю відповідає основним положенням та висновкам дисертації. Дисертація виконана відповідно до встановлених вимог.

Аналізуючи дисертаційне дослідження, попри його ґрунтовність, безперечне теоретичне значення і практичну цінність, слід відмітити деякі дискусійні положення та висловити окремі побажання:

1. Аналіз поняття «майбутні економісти» варто було б подати на початку підрозділу 1.2.

2. На нашу думку, у підрозділі 1.3 діяльнісний, компетентнісний, аксіологічний, історико-хронологічний та синергетичний підходи проаналізовано побіжно.

3. У підрозділі 2.2 доцільно було б ширше схарактеризувати можливості неформальної освіти у професійній підготовці майбутніх економістів.

4. Вважаємо, що робота значно виграла б, якби уваги було надано застосуванню інформаційно-комунікаційних технологій навчання у професійній підготовці майбутніх економістів.

5. У дисертаційній роботі подано значну кількість таблиць, що свідчить про глибокий та детальний аналіз експериментальної роботи. Проте, з метою розвантаження тексту дисертаційної роботи, доцільно було б розмістити їх у додатках.

Висловлені побажання є дискусійними і не знижують наукового значення результатів дослідження Кірдака О. П. та не впливають на загальне позитивне враження щодо оцінки дисертаційної роботи. Дисертаційна робота є завершеною самостійною науковою працею. Отримані результати містять

наукову новизну, теоретичну і практичну значущість, є важливими для теорії і методики професійної освіти.

Актуальність теми дослідження, високий теоретико-методологічний рівень, аргументованість і вірогідність одержаних результатів, високий рівень наукової новизни, теоретичне та практичне значення, належне оформлення рукопису дисертації й автореферату дають підстави стверджувати, що дисертаційна робота Кірдака Олександра Петровича «Теорія і практика професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти», подана на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, є актуальною, завершеною та самостійною науковою працею. Дисертаційна робота відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України до докторських дисертацій та вимогам пп. 9, 10, 12–14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами), а її автор – Кірдак Олександр Петрович – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри соціальної педагогіки

та соціальної роботи

Миколаївського національного

університету імені В.О. Сухомлинського

Ю. М. Атаманчук